

GHEORGHE POSTICĂ, *Românii din codrii Moldovei în evul mediu timpuriu (Studiu arheologic pe baza ceramicii din așezarea Hansca)*, Editura Universitas, Chișinău, 1994, 238 p. (cu 23 tabele, 53 figuri, 11 fotografii și o anexă).

Marele N. Iorga spunea undeva că „fiecare generație are dreptul de a-și face propria imagine despre istoria neamului”. Pentru generația de istorici din perioada postbelică această imagine a fost focalizată de publicarea a noi și concludente izvoare, între care pentru cercetătorii medievali sursele arheologice constituie de multe ori aproape unica revelație în tentativele de a reconstitui etapele evoluției comunităților românești. Istoria, aflată mereu într-o luptă continuă cu uitarea și tinzând „a stabili adevăruri pe care le știe dinainte relative”, nu acceptă falsul care, oricât de mult ar fi camuflat, până la urmă este divulgat. În perioada menționată istoriografia spațiului cuprins între Prut și Nistru a suferit o gravă deformare, provocată de tendințele nostalgice ale unor istorici politizați, a căror „onoare” de breaslă era diriguată de năluca „lucorii” care venea de la Răsărit.

Împingerea hotarelor Imperiului Rus spre vest până la Prut a determinat istoriografia oficială de a utiliza cele mai diverse modalități pentru a justifica cumva prezența strămoșilor săi în regiune. Și chiar dacă *mundus vult decipi* – lumea se vrea înșelată –, înșelătoria are și ea limite. Or, istoriografia sovietică a neglijat aceasta. „Puternicii lumii au scris istoria cum le-a plăcut, iar cele mai multe istorii s-au dovedit a fi *simple justificări politice* (sublinierea ne aparține – I. T.), în care adversarii trebuiau să apară cât mai nefavorabil” (Al. Zub, *Istorie și finalitate*, București, 1991, p. 66).

Monografia istoricului de la Chișinău Gh. Postică are menirea de a deconcerta teoriile desuete aservite sloganelor politice. Ea este structurată în patru capitole, precedate de o succintă dar consistentă introducere, urmate de încheiere, tabele statistice, bibliografie, rezumate și un indice onomastic.

În cuvântul introductiv, justificând necesitatea apariției unui studiu de acest fel, autorul arată că în anii '40-'80 pentru istoriografia sovietică problema evoluției civilizației românești în spațiul pruto-nistrian a fost un adevărat tabu. Cercetătorii cu un acut simț al adevărului, curaj moral și onestitate au fost expulzați din viața științifică, fiindu-le interzise atât cercetările de documentare, cât și publicarea rezultatelor investigațiilor, atunci când acestea nu susțineau versiunea oficială sovietică despre etnogeneza românilor din regiune. Conform schemei scolastice zămislite de impostori în spațiul vizat, începând cu secolele V-VII și până în secolele XI-XIII, absolut toate monumentele arheologice aparțineau slavilor. Ba mai mult, pe la sfârșitul anilor '70 – începutul anilor '80 ai secolului în curs în unele lucrări slavii au început a fi nominalizați drept „băștinași”, care, sigur, erau și sedentari și agricultori. Și pentru ca succesorii făuritorilor statelor românești din secolul al XIV-lea să nu-și făurească o imagine pozitivă despre predecesorii lor, aceștia din urmă sunt stigmatizați drept „păștori transhumanți”, care ar fi hălăduit din loc în loc între Carpați și Balcani, fără „masă și casă”, iar sedentarizarea lor ar fi fost înfăptuită pe „vechile teritorii ale slavilor”. „Păștorismul” exclusivist al valahilor îi absolvea pe cercetători de îndatorirea de a căuta urmele materiale ale strămoșilor. În concepția istoricului medievalist de la Chișinău teoriile cercetătorilor sovietici referitoare la istoria timpurie a spațiului carpato-nistrian se bazează pe o tratare unilaterală a realităților istorice, exagerându-se rolul slavilor în baza interpretării tendențioase a materialului arheologic, fără a se ține cont de realitățile de ordin general-istoric, dar și de sursele scrise, minimali-

zându-se sau negându-se total rolul românilor. Scopul lucrării, așa cum îl vede autorul, este „reconstituirea pe cale științifică a tabloului evoluției etno-culturale din perioada medievală timpurie în regiunea centrală a spațiului pruto-nistrian, efectuat în baza unor izvoare arheologice concrete și anume analiza complexelor de ceramică din așezările din codrii Hânceștilor, în special a vestigiilor din așezarea de la Hansca” (p. 8).

Valoarea deosebită a lucrării constă în faptul că materialul cu care operează autorul este extrem de vast, fiind rezultatul unor cercetări de teren efectuate de un grup de cercetători sub îndrumarea lui Ion Hâncu, la care, pe parcursul mai multor ani, a participat și autorul lucrării, ulterior acesta preluând conducerea investigațiilor, ceea ce asigură atât exactitatea și ineditul informației, cât și temeinicia interpretării. La aceasta mai adăugăm că în demonstrațiile sale Gh. Postică utilizează o singură categorie de materiale – ceramica medievală –, care este analizată cu multă meticulozitate, utilizându-se cele mai moderne metode de cercetare. Investigațiile din ultimele decenii au permis constatarea că printre categoriile arheologice cu inestimabile posibilități în decodificarea informației istorice, în elucidarea celor mai diverse aspecte ale vieții economice ale comunităților umane, ale interferențelor culturale, ale relațiilor de schimb cu popoarele limitrofe, un loc aparte îl ocupă materialul ceramic. Analizele, oricare ar fi ele, funcționale, tehnologice, morfologice, statistice etc., asupra ceramicii, se reduc în ultimă instanță la trecerea determinantei obiective care caracterizează aceste materiale – *cantitatea* în atributul indisolubil lor, care le determină stabilitatea relativă – *calitatea*. De aici, credem, pornește insistența cu care este studiată sus-numita categorie arheologică. „Un arheolog bun se deosebește de unul rău prin capacitatea sa de a ajunge la raționamente clasificatorii juste” (Irving Rouse, *Introduction to prehistory. A systematic approach*, New York, McGraw-Hill, 1972, p. 46). Gh. Postică este cercetătorul care a știut să aleagă din multitudinea de metode și instrumente de lucru pe acelea care răspund plener cerințelor solicitate de o lucrare de acest gen.

Limitele unei recenzii nu ne îngăduie să ne referim pe larg la toate aspectele cuprinse în lucrarea pe care o analizăm. Putem doar puncta unele din ideile care ni se par mai importante pentru problema în cauză, atât prin modul cum sunt ele formulate, cât și prin perspectiva pe care o deschid pentru cercetările viitoare. La Hansca, pe parcursul a 20 de campanii arheologice, a fost excavată o suprafață de mai mult de 30 000 m², ceea ce constituie o pătrime din teritoriul așezării medievale. Au fost depistate circa 400 construcții din această perioadă, dintre care peste 160 locuințe și circa 190 morminte, ultimele dezvelite în trei necropole adiacente. După părerea autorului, mărimea suprafeței cercetate și abundența materialelor arheologice plasează monumentul printre cele mai reprezentative din spațiul carpato-nistrian.

În capitolul I, dedicat metodologiei cercetării, Gh. Postică precizează cu multă exactitate metodele de investigare, unde obiectul cercetărilor – ceramica, este supusă unei analize exhaustive, servind drept indice prețios în determinările cronologice și culturale.

Capitolul al II-lea include sistematizarea materialului ceramic conform metodologiei propuse. În opinia cercetătorului, ceramica medievală timpurie din secolele VIII-XIV din partea centrală a

Moldovei, după tehnica de modelare, poate fi divizată în cinci clase: I, ceramica modelată manual; II, ceramica executată prin utilizarea roții primitive; III, ceramica asimetrică modelată la roata lentă; IV, ceramica făcută la roata cu turație medie; V, ceramica executată la roata cu turație rapidă. Fiecare dintre aceste clase are propria structură ierarhică și parametri care o caracterizează. Ca sortiment predomină categoria de oale-borcan, descoperite absolut în toate așezările contemporane. Celelalte categorii ceramice au o pondere mult mai redusă, poate cu excepția căldărilor de lut, care dau o anumită coloratură descoperirilor din perioada secolelor X-XIII. Analiza tipologică a permis autorului constatarea că în complexul ceramic autohton pot fi evidențiate forme stabile de vase, care, ancorate bine cronologic, ar putea fi utilizate pentru reconstituirile istorice.

Capitolul al III-lea este consacrat sistematizării complexelor ceramice. În cadrul grupărilor teritorial-cronologice autorul a reușit să obțină nu numai tabloul real al repartizării complexelor în incinta așezării medievale, dar și succesiunea lor cronologică. În acest scop, în afară de materialul ceramic, au mai fost utilizate și alte categorii de descoperiri, ale căror încadrări permit aceasta (este vorba de un eșantion de 99 locuințe descoperite în perioada anilor 1964-1981). Utilizând metoda corelării morfologice, dar și cronologice a fiecărui grup de obiecte descoperite, a fiecărui complex de locuire separat, iar apoi a tuturor acestora împreună, autorul a determinat grupuri de construcții care au existat în aceeași perioadă cronologică, repartizate topografic în 12 cuiburi (sau unități teritoriale). Fiecare unitate teritorială ocupă un anumit loc în spațiul așezării și, într-o anumită măsură, este clară delimitarea lor de celelalte (p. 74). Cronologic acestea alcătuiesc nouă grupe, formând orizonturi culturale pe verticală, fiind strâns legate între ele, fiecare apărând în locul celeilalte, precedente. Poate mai puțin convingătoare apare la Hansca legătura între materialele complexelor de locuire din secolele XII-XIII și cele din prima jumătate a secolului al XIV-lea, de tip Lozova, în care a fost depistată ceramică de factură locală (în viziunea autorului) și specifică Hoardei de Aur, însă aceasta, credem, ține mai mult de nivelul actual de cercetare a interferențelor culturale din regiune.

În ultimul capitol ceramica este analizată sub aspectul continuității tradițiilor autohtone în producția de vase și a relațiilor populației românești din zonă cu grupurile etnice alogene. Menționăm că autorul este conștient de faptul că actualmente arheologia ca știință istorică nu deține valențe care ar permite utilizarea directă și necondiționată a ceramicii (este vorba în special de perioada evului mediu timpuriu) pentru reconstituirile etnice. Astăzi nu cunoaștem întotdeauna criteriile metodologice care ar da posibilitatea de a diferenția cu exactitate și onestitate informația ce ține de aspectul cultural de cea care exprimă specificul etnic.

În partea sa finală volumul conține o amplă bibliografie selectivă, inserând în special literatura științifică în limba rusă, dar și lucrări apărute în România și Bulgaria. În afara textului lucrarea mai cuprinde 23 tabele, 11 fotografii, 53 de desene și hărți, care, fiind reușite din punct de vedere grafic, permit o înțelegere mai nuanțată a celor demonstrate. Mai puțin detaliate ni s-au părut cele două hărți care nu reflectă nici numărul real al așezărilor medievale (fig. 1), nici cel al descoperirilor de căldări de lut (fig. 52) din regiunea centrală a spațiului cuprins între Prut și Nistru, acesta fiind mult mai mare.

Pe bună dreptate Goethe spunea că „este nevoie ca adevărul să fie mereu repetat, pentru că și eroarea e susținută și propovăduită mereu, și anume nu numai de unul sau de altul, ci de mulți”. În această ordine de idei, monografia lui Gheorghe Postică invocă un adevăr care se vrea mereu repetat, lăsându-ne cu convingerea că ne aflăm în fața unei lucrări care disecă până la intimitate tema abordată. Prin consistența demonstrației, prin originalitatea utilizării metodelor de cercetare, dar și prin volumul de muncă depus, lucrarea copleșește. Cartea se adresează și specialiștilor din străinătate, fiind completată cu ample rezumate în limbile germană și rusă, acestea contribuind la o mai corectă cunoaștere a realităților din spațiul carpato-nistean din secolele V-XIV. Considerăm că volumul reprezintă un adevărat reper pentru studierea exhaustivă a ceramicii, care poate servi cu folos tuturor acelor interesați în cunoașterea aprofundată a problemelor istoriei medievale românești.

ION TENTIUC